

Slovenski etnograf je urejevan tako, da posamezni letniki z vrsto prispevkov obdelujejo določeno temo iz naše ljudske kulture. Pretežni del revije je navadno posvečen razpravljanjem iz materialnega življenja ljudstva (urednik tega dela je Boris Orel), medtem ko so prispevki s področja duhovne kulture manj številni in niso osredotočeni okoli enotnega problema (urednik Milko Matičetov).

Dvanajsti letnik Slovenskega etnografa prinaša v prvem delu razpravo o slovenskem kmečkem pohištvu. Uvodni članek o kmečkem pohištvu v slovenski etnografiji je prispeval Boris Orel, ravnatelj Etnografskega muzeja. Avtor ugotavlja, da je slavist Matija Murko v Letopisu Matice Slovenske leta 1896, ko je pisal poročilo o češkoslovaški narodopisni razstavi v Pragi, prvi opozoril na slovensko kmečko pohištvo kot na predmet, ki zahteva strokovne etnografske obravnave. Deset let kasneje je prof. Murko v razpravi o hiši pri Jugoslovanih opazoval tudi njeno notranjo opremo. Enako je storil tudi Janko Lokar v spisu o belokranjski kmečki hiši. Tem prvim opisom sledi objave slikovnega gradiva o pohištvu (A. Sič, J. Karlovšek) med obema vojnama. V Etnologu XIV je F. K. Kos priobčil prvo monografijo s tega področja — razpravo o slovenski kmetijski skrinji s poudarkom na oblikovno okrasni plati predmeta. R. Andrejka je v Etnologu VII začel obravnavati pohištvo v zapuščinskih inventarjih. V tej smeri je nadaljeval delo A. Baš, ki je prišel do izčrpnih in kritičnih rezultatov.

To je vsa dediščina, ob kateri nadaljujejo naši etnografi v pričujočem letniku Slovenskega etnografa svoje razprave o slovenskem kmečkem pohištvu.

Marija Jagodic je prispevala monografijo o zibelki na Slovenskem. Razprava je napisana zgoščeno in sistematično ob upoštevanju vseh dosegljivih virov, literature in terenskega gradiva. To in pa avtoričina sposobnost za izvajanje bistrih primerjav in zaključkov je vzrok, da se razprava dviguje nad običajno deskriptivnost v tovrstnih sestavkih in predstavlja zaokrožen prikaz obravnavanega predmeta, čeprav slišimo opozorilo, da zaradi pomanjkljivega gradiva izvajanja ne gredo dovolj v globino in širino.

Tako in podobno tarnanje spremlja skoraj vse naše etnografske sestavke. Včasih je to že ponavljanje iz navade. Vzemimo za primer kar obravnavano razpravo o zibelki na Slovenskem! Res je, da bi si želeli o tem kosu našega pohištva kar največ podatkov, in to čim starejših. V arhivih naj bi bilo zapisano, kdaj se zibka prvič pojavi, od kod, v katerih krajih, kakšne oblike je, kakšna terminologija jo spremlja itd. Naš predmet pa je take vrste, da bo v arhivskih listinah omenjen le bolj mimogrede, našli bi o njem kakšno notico v zapuščinskih inventarjih in podobnih listinah. Spričo neurejenosti naših arhivov pa bi bilo to zamudno in težavno delo, ki zlepa ne bi rodilo pravega uspeha.

Za etnografsko razpravo o neki ožji temi je smiselno pregledati poglavitne vire iz starejše dobe, se seznaniti z ustreznim gradivom v naših muzejih, predvsem pa zbrati čimveč podatkov po ljudskem izročilu. Tudi tu je treba poznati mejo, sicer ne pridemo takemu delu nikdar na kraj. Nesmotno je »zasliševati« ljudi v vsaki vasi. Poiskali bomo nekaj točk v vsakem etničnem oziroma kulturnem območju in posplošili izsledke v le-teh.

Vse te vire je Marija Jagodičeva vestno poiskala in na njihovi osnovi s svojo etnološko razgledanostjo in rutino podala pregled nastanka, razvoja, uporabe in opuščanja zibelke na Slovenskem. Dvomim, da bi brskanje po neurejenih arhivih in še nadaljnje stikanje po prenovljenih podstrešjih naših kmečkih domačij prineslo bistveno drugačne in nove podatke. Morebitna dopolnila, ki bi jih narekovali njeni oziroma drugih avtorjev kasnejši izsledki, se še vedno lahko objavijo. Nesmiselno pa bi bilo odlašati s pripravljanjem in objavljanjem kolikor toliko zaključenih študij iz našega ljudskega življenja, češ da je zbranega še premalo gradiva. O marsikaterem predmetu tega tudi v bodoče ne bo kaj prida več, kot ga je danes. Zavedati se je treba, da se je pri nas etnografska veja razvila prepozno, tedaj, ko so mnogi pojavi iz ljudskega življenja že zamrli, ne da bi bili raziskani. V mnogih primerih se moramo zadovoljiti s slučajnimi drobnimi podatki, ki jih je rešil navdušen ljubitelj ali pa se nam jih danes posreči najti. Tudi tu so stvari, ki jih enostavno ne moremo razčistiti. Za določene etnografske pojave, za katere se doslej še nihče ni zanimal in je treba o njih vso dokumentacijo šele zbrati, pa je odlaganje pisanja sintetičnih študij na zrelejši čas na mestu.

F. Baš je v obsežnem sestavku obdelal kmečko pohištvo v Podravju in Pomurju, se pravi notranjo opremo dimnic na zahodu od Maribora in hiš z odprtim ognjiščem v Halozah, goričanskem Pomurju in v Porabju. Baš izvaja svoje razpravljanje iz opisov dimnične hiše in hiše z odprtim ognjiščem, ki so jih zapustili Prežihov Voranc, Avgust Pavel in Jan Csaplovics. Obe navedeni obliki kmečkega bivališča severovzhodne Slovenije v času pred prosvetljenstvom sta bili sila primitivni. Zanju je značilna mračnost in zakajenost prostora, ki je služil hkrati za jedilnico, spalnico poslov, za kuhinjo, delavnico in končno za krmilnico prašičev, v hudi zimi pa je bil pribežališče vseh malih živali. Te okoliščine in pa revščina so nasprotovale lepo izdelanemu in okrašenemu pohištvu. Obdobje prosvetljenstva je prineslo spremembo tudi v stanovansko kulturo na območju dimnice in hiše z odprtim ognjiščem. Najprej so uredili odhod dima in s tem omogočili vzdrževanje boljšega pohištva, vendar oprema kmečkih hiš na tem območju ni nikoli dosegla take pestrosti kot v alpskem prostoru. Približno na desetih straneh obravnava avtor obliko, funkcijo oziroma mesto posameznih kosov pohištva v podravski in prekmurski hiši. Vse to določa pretežno na osnovi ljudske pesmi, katere ustrezna mesta v velikem številu citira.

Razprava je napisana precej nepregledno, tudi stil je mestoma zapleten in težaven.

Dopolnilo k razpravi Frana Baša pomeni prispevek Tončice Urbasove o razvoju tulipanovega motiva na poslikanem pohištvu iz Vzhodne Štajerske. Urbasova je predvsem na osnovi poslikanih skrinj (tulipanoš-lade) in postelj v podravske muzejih (Maribor, Murska Sobota, Varaždin, Novi Sad, Osijek) skušala določiti izvor in glavne značilnosti tulipanovega motiva na štajerskem poslikanem pohištvu. Oprijela se je Bednařikove teze (R. Bednařik je slovaški etnograf, ki je veliko pisal o ljudski umetnosti), da tulipan ne pomeni izključno madžarske motivike, da si je ta v neki obliki pljusnila tudi na vzhodno slovensko ozemlje. Poslikano pohištvo se je na tem območju pojavilo kasno in v majhni meri.

O poslikani postelji, ki je v 19. stol. osvojila trdne domačije v zgornji savski dolini, bohinjskem in blejskem kotu, piše Fanči Šarf. Avtorica je bila

vezana skoraj izključno na terensko gradivo in na nekaj primerkov takih postelj v Etnografskem muzeju. Posrečilo se ji je izvedeti za nekatere izdelovalce poslikanega pohištva na Gorenjskem v polpretekli dobi. Članek dopolnjuje obravnavanje običajev v zvezi s kmečko posteljo, ki so povečini antropomorfnega značaja.

Angelos Baš je napisal sestavek o najstarejši upodobitvi skrinje na Slovenskem. Gre za fresko Sv. Nedelje v Crngrobu pri Škofji Loki iz 60. let 15. stoletja. Tu je upodobljena tudi zabojna skrinja s podstavkom, ki jo je Baš opredelil kot mizarsko skrinjo, naslednico tesarskih štirinožnih skrinj.

Baševa izvajanja govore o kritičnem in v zgodovinskih vedah razgledanem avtorju. V skrbi za čist jezik pa gre avtor po mojem mnenju že predaleč, saj se dosledno izogiblje nekaterih izrazov, ki so sicer splošno v rabi.

M. Bošković-Stulli in M. Matičetov se v folklorističnem delu pričujočega letnika udeležujeta diskusije o zapisovanju in objavljanju ljudskega pesniškega in pripovednega izročila, ki jo je na široko načel kongres folkloristov v Varaždinu leta 1957. Oba menita, da je treba ljudsko izročilo objavljati brez stilističnih in jezikovnih popravkov. Na primerih sta dokazala, da so ljudske stvaritve dovolj močne umetnine, ki lahko žive take, kakršne so.

I. Grafenauer je objavil nove podatke in izsledke k svoji razpravi o zvezi slovenskih ljudskih pripovedk z retijskimi iz prejšnjih letnikov Slovenskega etnografa. R. Hrovatin, V. Vodušek in Z. Kumer pišejo o vprašanjih s področja etnomuzikologije, o katerih pa ne morem soditi. Zanimiv je prispevek Josipa Šašla, ki popisuje, kako so nastali zapiski za Narodno blago iz Roža in objavlja tudi korespondenco s Franom Ramovšem. Nekrolog ljubitelju slovenskega ljudskega izročila in običajev, Vinku Möderndorferju, je napisal Milko Matičetov.

Dvanajsti letnik SE prinaša poročila o delu etnografskih oddelkov pri muzejih v Ptuju (M. Meze) in v Murski Soboti (V. Koren) in poročila o posvetovanju etnologov v Osijeku (T. Urbas), folkloristov v Zaječaru (F. Baš), o kongresu za etnološko kartografijo v Linzu (B. Bratanič), o prvem mednarodnem kongresu za tradicionalno lutkarstvo v Liègeu (N. Kuret) in končno o deležu folkloristike na svetovnem zborovanju slavistov v Moskvi leta 1958 (D. Klímova in H. Polenakovik). Poleg tega je v tej knjigi objavljenih še 31 knjižnih ocen in poročil.

D. Zupančič